

İSLAM MİRAS HUKUKU İLE TÜRK MEDENİ KANUNU MİRAS SİSTEMİNİN MUKAYESESİ

Abdurrahman YAZICI (*)

Öz

1926 yılında İsviçre Medeni Kanunundan hareketle Türk Medeni Kanunu kabul edilmiş ve miras sistemi buna göre düzenlenmiştir. Türk Medeni Kanunu miras sistemi ile bu tarihten önce yürürlükteki İslam miras hukuku arasında kaynak, muhteva açısından bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar, “kanûnî ve irâdî mirasçılık”, “mahfuz hisseyle mirasçılık”, “erkek ve kadınlar arasındaki mirasçılık farkı”, “evlatlık”, “mirasçılıktan çıkartma”, “redd-i miras” gibi belirli konularda yoğunlaşmaktadır. Bu çalışmada mirasçılıktaki pratik sonuçları dikkate alınarak iki hukuk sisteminin miras hükümlerindeki bu farklılıkların mukayese edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: miras hukuku, Türk Medeni Kanunu, mukayese, İslam hukuku

The Comparison of Islamic Inheritance Law and Turkish Civil Code Inheritance System

Abstract

Turkey adopted Swiss Civil Code with some minor alterations in 1926. The law of inheritance, among others, was regulated in the new (Turkish) civil code. Indeed, there are definite differences between Turkish and Islamic Laws of Inheritance. These differences include “intestate and testate succession”, “forced heirship”, “share difference between the men and women”, “adoption”, “disinheritance”, “disclaimer of inheritance” and so on. This study aims at comparing these two laws of inheritance as to these subjects.

Keywords: Inheritance Law, Turkish Civil Code, Comparison, Islamic Law

*) Dr,
(e-posta: yabdurrahman@gmail.com)

Giriş

Miras hukuk sistemlerinin kaynak, muhteva ve miras bırakanın vârislerinin mirasçılıkları açısından farklılık taşıdıkları müşahede edilmektedir. Bu farklılığın en bâriz olarak miras bırakanın tasarruf hakkı yani terekenin taksimindeki rolüyle mirasçılığın aile müessesine etkisinde görülmektedir. Bu bağlamda tarihten günümüze miras sistemleri arasında farklı eğilimler bulunmaktadır. Bunlardan ilki aileyi koruyan eğilim olup miras bırakanın, mirasçılar aleyhine tasarrufta bulunması söz konusu değildir ve tereke yakın aile bireylerinden oluşan mirasçılar arasında kalmaktadır. İkincisi aileyi göz ardı eden ferdîyetçi eğilimdir. Bunda, miras bırakan ölüme bağlı olarak terekeyi aile bireyleriyle aile dışındaki kişilerden kimlere hangi oranlarda intikal edeceğini serbestçe belirleyebilmektedir. Kolektivist veya sosyalist olarak isimlendirilen üçüncü eğilimde ise, şahsî mülkiyetin reddinin sonucu olarak miras yok sayılmakta veya mirasçılık sınırlandırılmaktadır¹. “İslâm Miras Hukuku ile Türk Medeni Kanunu (MK)² Miras Hukuk Sistemi Arasındaki Farklar” isimli bu çalışmada aileyi koruyan eğilime dâhil bu iki miras hukuk sistemi çeşitli başlıklar altında mukayese edilecektir.

İslam miras hukukunu İngiliz Hukuku gibi farklı hukuk sistemleriyle mukayese eden çalışmaların yanında³ İsviçre Medeni Kanunu kaynaklı MK ile mukayese eden konuyu bütünlük içerisinde ele alan çalışmalar da mevcuttur. Bunlardan bir kısmı MK ile mukayese bazı bahisler altında yer vermektedir⁴. Konuyu müstakil ele alan çalışmalar da mevcuttur. Yusuf Ziya Kavakçı’ya ait *Sûriye-Roma Kodu ve İslâm Hukuku*⁵ adlı çalışma bunların önemlileri arasında zikredilebilir. Bu çalışmada, İslâm’ın doğuşu sırasında Bizans hâkimiyetindeki Sûriye’de yürürlükte olan *Sûriye-Roma Kodu*’nun⁶ 130 maddesi ile elimizdeki en eski eserlerden Zeydiyye mezhebi imamı Zeyd b. Ali (v. 122/740)’nin

- 1) Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. Aktan, H. (2008). *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*. 2. bs., İzmir: Akademi Yayınları. s. 15-20; İmre, Z. ve Erman, H. (2011). *Miras Hukuku*. 8. bs., İstanbul: Der Yayınları. 1:4, 5; Oğuzman, M. Kemal. (1984). *Miras Hukuku*. Filiz Kitabevi. s. 3.
- 2) Bundan sonra Türk Medeni Kanunu, “MK” şeklinde kısaltılarak belirtilecektir.
- 3) Coulson, Noel J. (1978). “A Comparison of the Law of Succession in the Islamic and British Legal Systems”. *The American Journal of Comparative Law*, 26: 227–232; Buaben, J.M. (1986). “A Comparative Study of the Islamic Law of Inheritance and Fante Customary Law of Inheritance”. *Bulletin on Islam and Christian-Muslim Relations in Africa*,4(4): 1-27; Akanbi, L. ve Adeniji, A. (2002). *The Comparative Study of Inheritance in Islam and Yoruba Traditional Religion*. Jilat Publishing Company,
- 4) MK ile İslam miras hukukunun mukayesesine bazı bahislerle yer veren çalışmalar için bkz. Aktan, *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*, s 21-25; Karaman, H. (1999). *Mukayeseli İslâm Hukuku-I*. (7. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık. s. 497-500; Döndüren, H. (1983). *Delilleriyle İslâm Hukuku: Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*. (2.Baskı). İstanbul: Erenler Matbaası. s. 417-590, mukayese eserin dipnotlarındadır.
- 5) Ankara: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- 6) Sûriye-Roma Kodu’nun ilk defa ne zaman neşredildiği, çeşitli dillerdeki yazma nüshaları vs. genel özellikleri hakkında da Kavakçı eserinde doyurucu bilgiler vermektedir. Bkz. Kavakçı, *Sûriye-Roma*, s. V-IX: 1–6.

el-Mecmû' / el-Mecmû' u'l-fikhî / el-Müsned'i⁷ karşılaştırılmıştır. Bu mukayesede Süriye-Roma hukuk kodu temelinde Roma hukuku, İslâm miras hukuku ve MK arasındaki farklılıklar ve benzerlikler belirtilmiştir. Mirasla ilgili maddelerin yanında vasiyet, hibe, velayet, vasi tayini, mehir, mirasçı nasbı, köle azadı ve satışı, mal rejimi, evlilik manileri, evlat edinme, hırsızlık vb. içerikli maddelerin de mukayesesine yer verilmiştir. İslâm miras hukukunda veya MK'da yer almayan konular ise bulunmadığı belirtilerek yetinilmiş ya da farklı hükümler varsa izahları yapılmıştır. Eserde vasiyet ve hibeye dâir maddelerde ilâve edildiğinde 130 maddeden oluşan kodun büyük kısmının mirasla ilgili olduğu görülmektedir.

Şakir Berki'nin muhtevaları aynı ve benzer isimlerle yayınladığı üç makalesi bulunmaktadır⁸. Berki, bu makalelerinde mukayeseli hukukun muhtevası, uygulamaları ve özel hukuk açısından önemine değindikten sonra çeşitli başlık ve maddeler halinde iki sistem arasındaki farklılıkları ele almaktadır.

İslam miras hukukuyla MK miras sistemini mukayese eden mezkûr çalışmalar dışında çeşitli yüksek lisans çalışmaları da mevcuttur. Bunlar, M. Hanifi Tuncer⁹ ile Mustafa Harun Kıyılık'ın¹⁰ çalışmalarıdır.

İslam miras hukuku ile MK miras sistemi, şahıs, aile ve toplumsal dengeyi koruma açısından birlerine yaklaşmakla birlikte, temel noktalardaki farklılıklarından hareketle iki hukuk sistemi arasında detaylı bir mukayesenin oldukça zor olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, iki sistem arasındaki mukayese detaydan daha çok genel prensiplerden hareketle ve mirasçıların birebir hisselerinin karşılaştırılmasından ziyade mirasçılık sistemlerindeki farklılıklar üzerinde durulmuştur. İlgili mukayesenin daha sağlıklı olması için, 4721 sayılı 01.01.2002 tarihli MK'daki değişiklik ve yenilikler esas alınmıştır. Diğer taraftan, İslam miras hukuku açısından da genel hükümler çerçevesinde farklılıkların belirtilmesi amaçlanmış olup farklı fıkıh ekolleri arasındaki içtihat farklılıklarına değinilmemiş, gerektiğinde farklı görüş ve içtihatlar dipnotlarda belirtilmiştir.

7) İlk defa Eugenio Griffini tarafından İtalyanca notlarla neşredilen eser sonraki yıllarda birçok defa basılmıştır. Ayrıntı için bkz. Kavakçı, Süriye-Roma, s. 67-76; Köse, S. "el-Mecmû". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXVIII: 264-265.

8) Bu çalışmalar şöyledir: Berki, Ş. (1972). "Eski ve Yeni Hukukumuzda Miras Sistemleri Arasındaki Farklar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29: 133-158; (1978). "İslâm Hukuku Miras Sistemi İle Medeni Kanunun Miras Sistemi Arasındaki Farklar". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22: 1-15; (1980). "Eski ve Yeni Medeni Hukukumuzda Miras Sistemleri". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37: 223-237.

9) Tuncer, M. H. (1996). *İslam Hukuku ve Türk Medeni Kanunu'nda Miras Taksimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.

10) Kıyılık, H. (2006). *İslâm Miras Hukuku'nda Kırk Hâl ve İslâm Miras Hukuku ile Medeni Kanunda Miras'ın Mukayesesini*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE.

1. “Kanûnî Mirasçılık” ve “İradî Mirasçılık” Arasında Öncelik

Terekenin taksiminde yasa koyucunun (İslam hukukunda şârî'in) iradesi ve miras bırakanın iradesi olmak üzere iki durum söz konusudur. Bunlardan ilki olan kanûnî mirasçılık, evlilik ve akrabalık sebebiyle doğrudan kanun koyucunun (veya şârinin) kendilerine mirasçı sıfatını vermesi neticesindeki mirasçılıktır. Miras bırakanın ölüme bağlı tasarruflarına dayanan bir başka mirasçılık daha vardır ki bu da irâdî mirasçılıktır.

İslam miras hukukunda asıl olanın, kânûnî mirasçılık olduğu görülür. Bir diğer ifadeyle hangi mirasçının terekeye hangi oranda mirasçı olacağı kanun koyucu (şârî) olan Allah tarafından açıkça belirlenmiştir. Miras bırakanın bu belirlenen oranları değiştirme hak ve yetkisi söz konusu değildir¹¹. İleride görüleceği gibi mirasçı olmayan kimselere yapabileceği vasiyet oranı ise en fazla terekenin üçte biriyle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda İslam miras hukukunun temelini yukarıda belirtilen iki sistem açısından “kanuni mirasçılık” sisteminin oluşturduğunu söylemek mümkündür.

İsviçre Medeni Kanunundan mülhem MK miras sisteminde ise temel, “kanunî miras” olmayıp, ölüme bağlı tasarruflardır. MK’da miras bırakan dilerse, aşağıda bir kısmı etraflica belirtileceği üzere terekeyi “muayyen mal vasiyeti”¹², “miras sözleşmesi”¹³, “mirasçı nasbı”¹⁴, “evlatlık”¹⁵ ve “mirasçılıktan çıkartma”¹⁶ vb. yollarla kanunî mirasçı olmayan kimselere bırakabilir. MK, md. 505’de belirtilen miras bırakanın fûrûu, anne-baba, karı veya koca ile kardeş gibi mahfuz hisseli mirasçıları bulursa dahi bu mirasçılar yasal sürede “tenkis davası”¹⁷ açarak kanunî paylarını korumazlarsa, mahfuz hisseli haklarını

11) İslam miras hukukunda çocukların, anne-babanın, kardeşlerin ve karı-kocanın mirasçılıkları net bir şekilde Kur’an’da belirtilerek mirasla ilgili temel ilkeler ortaya konulmuştur. İlgili ayetler için bkz. en-Nisâ, 4/7, 11, 12, 176. Peygamber (sav)’in uygulamasından da zikredilen hısımlar dışındakilerin mirasçılığının da miras bırakana ulaştıkları kişilerin hisseleri gibi olduğu görülmektedir. Miras bırakanın gerek mirasçıların gerekse mirasçılarının alacakları hisseleri değiştirmesi söz konusu değildir. Bu bağlamda Müslümanlara miras hükümleriyle ilgili ayetlerden sonra ilgili hükümler için çeşitli uhrevî mükâfatlar müjdelendiği gibi uymayanlar için de uyarılarda bulunmaktadır. Bkz. en-Nisâ, 4/13, 14.

12) “Miras bırakan, bir kimseye onu mirasçı atamaksızın belirli bir mal bırakma yoluyla kazandırmada bulunabilir. Belirli mal bırakma, ölüme bağlı tasarrufla bir kimseye terekedeki bir malın mülkiyetinin veya terekenin tamamı ya da bir kısmı üzerinde intifa hakkının kazandırılmasına yönelik olabileceği gibi; bir kimse lehine tereke değeri üzerinden bir edimin yerine getirilmesinin, bir iradın bağlanmasının veya bir kimsenin bir borçtan kurtarılmasının, mirasçılar veya belirli mal bırakılanlara yükletilmesi suretiyle de olabilir.” MK, md. 517.

13) “Miras bırakan, miras sözleşmesiyle mirasını veya belirli malını sözleşme yaptığı kimseye ya da üçüncü bir kişiye bırakma yükümlülüğü altına girebilir.” MK, md. 527;

14) “Miras bırakan, mirasının tamamı veya belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir.” MK, md. 516.

15) “Evlatlık, evlat edinenin mirasçısı olur” MK. md. 314; “Evlatlık ve altsoy, evlât edinene kan hısımları gibi mirasçı olurlar. Evlatlığın kendi ailesindeki mirasçılığı da devam eder.” MK, md. 500.

16) Bkz. MK, md. 510–513.

17) “Saklı paylarının karşılığını alamayan mirasçılar, miras bırakanın tasarruf edebileceği kısmı aşan tasarruflarının tenkisini dava edebilirler.” MK, md. 560; Tenkis davası, koşulları ve zamanışı hak-

kaybederler¹⁸. İslam miras hukukunda ise miras bırakanın ölümüne bağlı olarak yapabileceği vasiyet terekenin üçte biriyle sınırlıdır¹⁹. Dolayısıyla bunun üzerinde yapılan vasiyet kendiliğinden hükümsüzdür. Veresenin bunu dava etmesine (tenkis ve iptal davası açmasına) gerek olmadığı gibi hâkim de mirasçılarının haklarını korumaya yetkilidir.

MK'nın tenkis davasıyla hak arama imkânını güçleştirdiği müşahede edilmektedir. Dava için gerekli zaman aşımı da bir şekilde geçirilmiş olduğunda mahfuz hisseli kanunî mirasçı terekeden hiçbir şey alamayacak veya hakkını alabilmek için dava açma gibi çeşitli muameleleri yapmak zorunda kalacaktır.

2. Mahfuz Hisseli ve Mahfuz Hissesz Mirasçı Ayrımı

MK'da mirasçılar, mahfuz hisseli (saklı paylı) mirasçı ve mahfuz hissesz (saklı pay-sız) mirasçı olmak üzere ikiye ayrılır. Mahfuz hissesz olmayan kanunî mirasçılar, mahfuz hisselilerden daha fazladır. MK'da mahfuz hisseli mirasçılar sayılmış²⁰, bunlar dışındaki diğer mirasçılar da kanunî mirasçı kabul edilmekle beraber onlara mahfuz hisse ayrılmamıştır. Dolayısıyla MK, fûrûu, anne-baba, karı-koca ve kardeş dışındakilerin mirasçılıklarını ve paylarını teminat altına almayarak miras bırakanın iradesine terk etmiştir. Engin'in, "kendilerine böyle bir koruma sağlamamış olan diğer yasal mirasçılar (saklı paylı olmayanlar) miras bırakanın tasarrufu ile mirastan tamamen uzaklaştırılabilirler"²¹ şeklinde dediği gibi miras bırakan, mirastan iskat veya mahrumiyet olmasa da terekesinin tamamını başkalarına vasiyet ederek mahfuz hissesz olmayan her kanunî mirasçıyı mirastan mahrum bırakma hak ve yetkisine sahiptir. 2007 yılına kadar 1/8 oranında mahfuz hisseli mirasçı olarak kardeşler de bulunmaktayken bu tarihte MK, 505 ve 506'da yapılan bir değişiklikle kardeşler mahfuz hisseli mirasçı olmaktan çıkartılmışlardır²². Bu durum da MK'nun aile ve aile bağlarını koruyan bir sistemden zamanla uzaklaştığını gösteren durumlardan birisi olarak sayılabilir.

kında ayrıntı için bkz. Oğuzman, *Miras Hukuku*, s. 127; Serozan, R. ve Engin, B. İ. (2012). *Miras Hukuku*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları. s. 115 vd.

18) Saklı paylı mirasçılar özel olarak korunmakla birlikte bu korunma kendiliğinden gerçekleşmemektedir. Saklı payları ihlal eden tasarrufların, saklı payı ihlâl etmelerinden ötürü kendiliğinden geçersiz sayılmadıklarını hemen belirtmek gerekir. Saklı paylı mirasçılar, miras bırakanın saklı payları hiçe sayan tasarruflarına karşı süresi içinde harekete geçip saklı paylarını ihlal eden tasarrufun tenkisini talep etmedikleri sürece söz konusu tasarruf, saklı payı ihlal e diyor da olsa geçerli sayılır. Bkz. Serozan ve Engin, *Miras Hukuku*, s. 164.

19) Ayrıntı için bkz. Saîd b. Mansur, Ebû Osman Saîd b. Mansûr b. Şu'be el-Horasani. (t.y.)..*es-Sünen*. nşr. Habîbürrahman el-A'zamî, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I, 106; Ahmed b. Hanbel. (t.y.). *el-Müsned*. Kahire: Müessesetu Kurtuba. I, 68 vd; es-Serahsî. *el-Mebsût*, XXVIII, s. 28 vd.; el-Cürcânî, *Şerhü's-Sirâciyye*, s. 5.

20) Kanunda saklı paylar şöyle belirtilmiştir: "1. Altsoy için yasal miras payının yarısı, 2. Ana ve babadan her biri için yasal miras payının dörtte biri, 3. Kardeşlerden her biri için yasal miras payının sekizde biri, 4. Sağ kalan eş için, altsoy veya ana ve baba zümresiyle birlikte mirasçı olması hâlinde yasal miras payının tamamı, diğer hâllerde yasal miras payının dörtte üçü." Bkz. MK, md. 506.

21) Serozan ve Engin, *Miras Hukuku*, s. 164.

22) Bkz. Serozan ve Engin, *Miras Hukuku*, s. 166.

İslam miras hukukundaysa mahfuz hisseli ve mahfuz hissesi olmayan mirasçı ayrımı bulunmamaktadır. Her mirasçının akrabalık derecesine göre az veya çok mahfuz hissesi vardır. Terekeden miras bırakanın yapabileceği tasarruf nisabı üçte birle sınırlı olduğundan kanunî paylar mahfuz hisselerine göre değişmez. Kanûnen mirasçı olanların mirastaki durumları miras bırakanın iradesine bırakılmamıştır.

Örnek olarak MK’da miras bırakan, anne veya baba tarafından dedelerini istediği halde hiçbir neden yokken mirastan mahrum etmek istese, bütün terekelerini başkalarına vasiyet edebilir ve sonuç olarak dede ve nine terekeden pay alamazlar. Diğer bir ifadeyle dede ve nine kanunda belirtilen mahfuz hisseli mirasçılardan olmadıklarından tenkis davası da açamazlar. Bu durumun aksini düşündüğümüzde, yani dede veya nine torunu varken terekenin tamamını ölüme bağlı tasarrufla başkasına intikal ettirmiş olsa torun tenkis davası açarak terekeden mahfuz hisselerini alabilir. Torunların, mahfuz hisseli mirasçı sıfatıyla hisse almaları mümkünken, nine ve dedeler benzer şekilde mirasçı olamayacaklarını kabul etmek bir çelişki arz etmektedir.

3. Usûl ve Fürû Mirasçılarda Birlikte Mirasçılığ

İslam miras hukukunda, miras bırakanın fûrû mirasçılarıyla birlikte anne ve babası veya dede ile ninesi birlikte mirasçı olabilirler²³. MK’da mirasçılar arasında önceki zümrede bulunanın sonraki zümrededini mirastan engellediği, “derece / zümre prensibi” kabul edilmiştir²⁴. Fûrû mirasçılar miras bırakanın, birinci dereceden mirasçılarıdır. MK’da, “Miras bırakanın birinci derece mirasçıları, onun altsoyudur”²⁵ şeklinde belirtilmiştir. Anne baba ise kanunda “Altsoyu bulunmayan miras bırakanın mirasçıları, ana ve babasıdır.”²⁶ şeklinde belirtilmektedir. Bu durumda anne ile baba ikinci dereceden mirasçılarıdır. Miras bırakanın anne babası ile anne babanın alt soyu (miras bırakanın kardeşleri) bulunmadığında ise dede ile nine mirasçı olabilmektedir²⁷. Dolayısıyla bu durumda birinci dereceden fûrû mirasçı bulunduğu ikinci dereceden mirasçılar yani anne ve baba terekeden hisse alamazlar.

İslam miras hukukunda ise benzer şekilde zümre sistemi bulunmamaktadır. Bazı durumlarda usûl veya fûrû akrabalar miras bırakana yakınlıklarına bağlı olarak aynı anda ve birlikte mirasçı olabilmektedirler.

23) Usûl ve fûrû hısımların birlikte mirasçı olacaklarına ilişkin Kur’an’da yer alan hüküm şöyledir: “...Ölenin çocuğu varsa anne ve babasının her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır...” en-Nisâ, 4/11.; Anne babanın yanında dede ile ninenin de miras bırakanın çocukları veya torunları gibi fûrû hısımlarla mirasçılıkları konusunda ayrıntı için bkz. İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed. (1992). *el-Muğni*, nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî v.d., (2. Baskı). Kahire: Heclî’-Tıbaa ve’n-Neşr, IX, 54, 65; el-Cürcânî, *Şerhü’s-Sirâciyye*, s. 15, 16, 30, 31.

24) MK’da miras bırakanın alt soyu (çocuk ve torunları) birinci zümreyi, anne ve babasıyla onların alt soyu (kardeşler) ikinci zümreyi, dede ve ninelerle onların alt soyu üçüncü zümreyi oluşturur. Bkz. MK, md. 495, 496, 497.

25) Bkz. MK, md. 495.

26) MK, md. 496.

27) “Altsoyu, ana ve babası ve onların altsoyu bulunmayan miras bırakanın mirasçıları, büyük ana ve büyük babalarıdır. Bunlar, eşit olarak mirasçılardır.” MK, md. 497.

MK'da, anne-baba veya dede ile ninenin çocuk veya torunlarının terekesine mirasçı olamamaları durumunun, onların çocuğun yetiştirilmesindeki rolleri, çocukların bakılması, büyütülmesi, eğitim ve tahsilleri, üzüntü ve sevinçlerindeki ortaklıkları dikkate alındığında büyük bir adaletsizliğe neden olduğu görülür.

4. Kadın-Erkek Arasındaki Mirasçılık Farkı

İslam miras hukukunda miras bırakan ölerək geride “kız çocukla erkek çocuk”²⁸ veya “kız kardeşle erkek kardeş”²⁹ veya çocukları olmaksızın “anne ve babasını”³⁰ bıraktığında terekeden erkek mirasçı, iki kadın hissesi kadar alır. İslam miras hukukundaki genel ilke ikili birli taksim şeklindeyken mürisin çocuğu olduğunda anne babanın altıda birer almaları³¹, anne bir kardeşlerin kızılı erkekli bulduklarında terekenin üçte birinden eşit hisse almaları gibi ikili birli taksim çeşitli istisnaları da mevcuttur³².

MK'da ise kız ve erkek çocuklar terekeye eşit oranlarda mirasçı olurlar³³.

İlk bakışta adaletsizlik gibi algılanan İslam miras hukukunda kadınlarla erkekler arasındaki bu farklılığı İslam hukukunun bütünlüğü içerisinde değerlendirmek gerekir. İslam miras hukukundaki nafaka³⁴, mehir³⁵, erkeklerin –gerektiğinde- savaşla sorumlu olma-

28) “Allah size, çocuklarınız (ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder.” en-Nisâ, 4/11.

29) “...Kardeşler erkekli kızılı iseler, erkek iki kız payı alır...” en-Nisâ, 4/176.

30) “Ölenin çocuğu olmaz, anne babası ona varis olursa annesine üçte bir pay verilir” en-Nisâ, 4/11.

31) “Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan, ana babasından her birinin altıda bir hissesi vardır.” en-Nisâ, 4/11. Mürisin çocuğu olduğunda dede ile nine de terekeden altıda birer şekilde eşit hisse almaktadırlar.

32) “Eğer kendisine varis olunan bir erkek veya bir kadının evladı ve babası olmaz ve bir erkek veya bir kız kardeşi bulunursa ona altıda bir düşer. Eğer (kardeşler) birden fazla olurlarsa, üçte birde ortaklırlar.” en-Nisâ, 4/12.

33) “Miras bırakanın birinci derece mirasçıları, onun altsoyudur. Çocuklar eşit olarak mirasçıdırlar.” MK, md. 495; “Altsoyu bulunmayan miras bırakanın mirasçıları, ana ve babasıdır. Bunlar eşit olarak mirasçıdırlar.”, MK, md. 496; “Altsoyu, ana ve babası ve onların altsoyu bulunmayan miras bırakanın mirasçıları, büyük ana ve büyük babalarıdır. Bunlar, eşit olarak mirasçıdırlar.” MK, md. 497.

34) İslam hukukunda erkek yani koca Kur'an ve Peygamber (sav)'in sünnet ve uygulamasında koca, çocuk ve karısının nafakasını karşılamakla mükelleftir. Kadın zengin de olsa çalışıyor da olsa erkeğin nafaka sorumluluğu devam eder. Bkz. Bakara, 2/233; Talak, 65/6-7; Buhârî, el- Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. (1987/1407). *el-Câmiü's-sahîh = es-Sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Boğa, (3.Baskı.) Beyrut: Dâru İbn Kesir. “Büyü”, 95; “Nafakât”, 1, 8; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî. (1973/1393). *Sünenü Ebî Dâvud = es-Sünen*, Humus: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî. “Menâsik”, 56; es-Serahsî, *el-Mebsût*, V, s. 180 vd.; el-Kâsânî, Ebû Bekr Alâeddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd. (2005). *Bedâiü's-sanâî fî tertîbi'ş-şerâî*. Kahire: Dâru'l-Hadîs. V, s. 103 vd.

35) Evlenirken erkeğin eşine mehir vermesi gerekir. Ayrıntı için bkz. el-Bakara, 2/236-237; en-Nisâ, 4/4, 20, 24, 25; el-Maide, 5/5; el-Ahzab, 33/50; Buhari, “Nikâh”, 14; Müslim, Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en-Nişâbü'rî. (t.y.). *Sahîhu Muslim = es-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî. “Nikâh”, 76; İbn Mace, Muhammed b. Yezid el-Kazvînî. (t.y.). *es-Sünen*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Beyrut: Dâru'l-Fikr. “Nikâh”, 17; Ebu Davud, “Nikâh”, 31; es-Serahsî, *el-Mebsût*, V, 62 vd.; el-Kâsânî, *Bedâiü's-sanâî*, III, 451 vd.

rı³⁶, ceza hukukundaki âkile³⁷ ve kasâme³⁸ müesseselerinde erkeğin maddi yükümlülüğü göz önünde bulundurulduğunda kadın-erkek arasındaki ikili birli taksim hukuk sisteminin bütünlüğü, erkek ve kadınların toplum ve ailedeki ekonomik sorumlulukları içinde hayatın gerçeklerine daha uygun ve adil olduğu görülür.

5. Evlatlık Müessesesi ve Evlatlığın Mirasçılığı

İslam'da yetim ve kimsesiz çocukların bakılıp büyütülmesi, himaye edilmesi teşvik edilmiş, mal ve mülklerini korumak emredilerek bu konuda çeşitli önlemler alınmakla birlikte³⁹ İslam miras hukukunda evlatlık müessesesi bulunmadığı gibi evlatlığın da kan bağıyla miras bırakana akrabalarla mirasçılığı söz konusu değildir. İslam öncesi cahiliye Araplarında mevcut evlatlık müessesini İslam kaldırmıştır⁴⁰.

MK'da ise, evlatlığa alınan şahıs evlat edinen kimsenin meşrû çocuğu gibi miras hakkına sahip olmaktadır. Bu kanunda "Evlâtlık, evlât edinenin mirasçısı olur"⁴¹, "Evlâtlık ve altsoyu, evlât edinene kan hısmı gibi mirasçı olurlar."⁴² şeklinde belirtilmiştir⁴³.

MK'da sadece evlatlık değil aynı zamanda altsoyu da miras bırakana birinci zümre mirasçıları gibi mirasçı olabilmektedir⁴⁴. Dolayısıyla bu durum ikinci ve üçüncü zümre-

36) Peygamber (sav)'in, öncelikle erkeklerin savaşla sorumlu olduğunu gösteren uygulaması için bkz. Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdürrezzük b. Hemmam es-San'anî. (1983). *el-Musannef*, thk. Habiburrahman A'zami. (2.Baskı). Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî. V, 298; Buharî, "Cihad ve's-Siyer", 61; İbn Mace, "Menâsik", 8; Konunun fikhî boyutu hakkında bkz. eş-Şirâzî, Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf. (1996/1416). *el-Mühezzebe fî fikhî'l-İmâm eş-Şâfiî*, nşr. Muhammed Zuhayli, (1. Baskı). Dimaşk: Dâru'l-Kalem. V, s. 229; es-Serahsî, *el-Mebsût*, X, 45; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XIII, s. 8 vd.

37) Âkile, İslam ceza hukukunda kasit unsuru olmaksızın taksirli öldürme veya yaralamada suçlu adına diyet ödemeyi yüklenen kimselerin genel adıdır. Ayrıntı için bkz. eş-Şirâzî, *el-Mühezzebe*, III, 237 vd.; es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, s. 110, 128; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, s. 21, 40, 47.

38) Fâili meçhul cinayetlerde cezaî ve malî sorumluluğu tesbit amacıyla cinayetin işlendiği bölge insanlarının veya maktulün yakınlarının yemin etmesi, duruma göre diyetle sorumlu tutulmalarını ifade eden İslam ceza hukuku terimidir. Ayrıntı için bkz. es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXVI, s. 110, 111, 120; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XII, s. 208–210; Sağlam, H. (2010). "İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi: Kasâme Müessesesi". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2): 485–532.

39) Bkz. el-Bakara, 2/83, 215, 220; en-Nisâ, 4/6, 8, 10, 36, 127; En'âm, 6/152; Enfal, 8/41; İsrâ, 17/34; Haşr, 59/8; İnsân, 76/8; Duha, 93/9; Mâûn, 107/2; Tirmizî, "Birr", 14; Buhari, Edeb, 24, 78.

40) Evlatlık müessesini kaldıran âyet şöyledir: "...(Allah) Evlatlıklarınızı öz oğullarınız olarak tanımadı... Onları babalarının kim olduğunu bilerek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarınızı bilmiyorsanız onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızdır" Ahzâb, 33/4-5. Ayrıntı için bkz. es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXX, 292; Yıldırım, M.(2005). *İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı.

41) MK, md. 314.

42) MK, md. 500.

43) MK'nın evlat edinmeyle ilgili hükümleri için bkz. MK, md. 305–320.

44) Oğuzman, *Miras Hukuku*, s. 76.

lerdeki hısımların mirasçı olamamasına, miras bırakanın aşağıda etraflıca ele alınacak mirasçılıktan çıkarma yoluna başvurmaksızın evlat edinme yoluyla muhtemel mirasçılarını terekeden mahrum etmesine neden olabilmektedir.

6. Mirasçılıktan Çıkarma

İslam miras hukukunda miras bırakanın kendi isteğine göre muhtemel mirasçılarını mirasçılıktan iskat (mirasçılıktan çıkarma) hakkı bulunmamaktadır. Kanundan kaynaklanan, mirasçıların miras bırakana mirasçılıklarını engelleyen katl (öldürme) ve din farklılığı gibi haller bulunmaktaysa da bunlar miras bırakanın iradesi dışında ve ölüme bağlı bir tasarruf şeklinde değildir⁴⁵.

MK'da ise, miras bırakan,

“(1) Mirasçı, miras bırakana veya miras bırakanın yakınlarından birine karşı ağır bir suç işlemişse,

(2) Mirasçı, miras bırakana veya miras bırakanın ailesi üyelerine karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemişse”⁴⁶ ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılarını mirasçılıktan çıkarabilmektedir.

İlk hükme iskat için işlenen cürmün sonuçlarının meydana gelmesi veya ceza mahkemesince bir hükümlülük kararına bağlanması şart değildir. Yani suçun teşebbüs halinde kalmış olmasının veya zamaşımı, af veya takibi şikâyete bağlı suçlarda şikâyetin yapılmamış olması gibi sebeplerle suçlunun hükümlülüğüne karar verilmemiş olmasının mirastan iskat yönünden önemi yoktur. Cürmün sonuçları ceza hukuku açısından değil de medeni hukuk yönünden dikkate alınmakta, medeni hukuk açısından önemli olan da miras bırakanla mirasçı arasındaki aile sevgi ve bağlarının sarsılmış olup olmamasıdır⁴⁷. Hangi suçların ağır cürüm telakki edileceği hususunda kanun koyucu hüküm koymadığı gibi bunların tespitini tamamen hâkime bırakmıştır. Aynı şekilde ikinci maddede belirtilen aile hukukundan doğan ödevlerin ağır şekilde ihlal edilip edilmediğinin takdiri de hâkime bırakılmıştır⁴⁸.

Görüldüğü gibi miras bırakan, mirasçılarını iskat etmek amacıyla MK'da belirtilen belirsiz ve subjektif nitelikli bir takım sebepleri ileri sürebilmektedir. Bunların sadece miras bırakana karşı değil aynı zamanda, “miras bırakanın yakınlarından birine karşı” ve

45) Miras engelleri hakkında ayrıntı için bkz. es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIX, s. 138 vd.; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, ss. 104–160; el-Cürcânî, *Şerhü's-Sirâciyye*, ss. 9–14. Medeni kanunda ise bu durum “Mirastan Yoksunluk Müessesesi” başlığı altında ele alınmakta olup, “öldürme”, “öldürmeye teşebbüs”, “miras bırakanı ölüme bağlı tasarruf yapamama durumuna sebebiyet verme” gibi haller zikredilmiştir. Bkz. MK, md. 578, 579.

46) MK, md. 510. Ayrıca mirastan çıkarılan kimse mirastan pay alamayacağı gibi bu duruma karşı tenkis davası da açamamaktadır. Bkz. MK, md. 511; Oğuzman, *Miras Hukuku*, 266 vd.

47) Öztrak, İ. (1976). *Miras Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. s. 62.

48) Öztrak, *Miras Hukuku*, s. 62–63.

“miras bırakanın ailesi üyelerine” denilerek kapsam oldukça geniş tutulmuştur. Bu durum miras bırakanın küçük hadiseleri veya muhtemel mirasçılarının tavırlarını bahane ederek mirasçılıktan çıkarma girişiminin yanında kendilerine karşı da benzer suç işlendiğini düşünen aile fertleri ve yakınları tarafından miras bırakanın ölmeden önce ölüme bağlı tasarruf yapması noktasında baskı yapılmasına da sebebiyet verecektir.

7. Terekeye Karşı Sorumluluk

İslam miras hukukunda, mirasçıların terekenin borçlarına yetmediği durumda miras bırakanın borçları başta olmak üzere terekeye karşı sorumlulukları bulunmamaktadır. Öncelikle terekeden miras bırakanın teçhiz ve tekfin masrafları karşılanır. Daha sonra borçları ödenir, terekenin üçte birine kadar mirasçıları dışındakilere yaptığı vasiyet varsa bunlar yerine getirilir. Terekenin, miras bırakanın borçlarını ödemeye yetmediği durumda mirasçıların sorumluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte mirasçıların kendi istekleriyle terekeye giden borcu ödeyerek terekeye mirasçı olmaları mümkün olduğu gibi zorunlu olmasa dahi mirasçılar, miras bırakanın saygıdan ve iyilik kabilinden borçlarını da ödeyebilirler⁴⁹.

MK’ya göre ise, “Mirasçılar, tereke borçlarından müteselsilen sorumludurlar”⁵⁰, “Mirasçılar, miras bırakanın ölümü ile mirası bir bütün olarak, kanun gereğince kazanırlar... ve miras bırakanın borçlarından kişisel olarak sorumlu olurlar.”⁵¹ şeklinde belirtildiği gibi mirasçılar miras bırakanın bütün borçlarından sınırsız ve şahsi olarak sorumlu olmalarının yanında bu sorumluluk müteselsilen (zincirleme olarak) da devam etmektedir⁵².

Konuyu örnekle açıklayacak olursak, A şahsı ölüp geriye 1 milyon TL değerinde tereke bırakır ve 10 milyon TL borcu olsa, İslam miras hukukuna göre terekenin tamamı borca ödenir. MK’ya göre, 1 milyon TL terekeden borca ödenir, kalan 9 milyon TL de zimmetinde borç olarak kalmaya devam eder. Burada mirasçının açıkça bir haksızlıkla karşı karşıya kalma durumu söz konusu olduğundan MK, aşağıda görüleceği üzere “mirasın reddi” müessesini kabul etmiştir.

49) Ayrıntı için bkz. es-Serahsî, *el-Mebsût*, XVII, s. 142 vd.; el-Cürcânî, *Şerhü’s-Sirâciyye*, s. 2-7.

50) MK md. 641.

51) MK, md. 599.

52) “Mirasçılar, tereke borçlarından müteselsilen sorumludurlar. Ana ve baba veya büyük ana ve büyük baba ile birlikte yaşayan ve emeklerini veya gelirlerini aileye özgüleyen ergin çocuklar ile torunlara verilecek uygun miktardaki tazminat, bu yüzden terekenin borç ödemediği acze düşmemesi kaydıyla tereke borcu sayılır.” MK md. 641. Serozan konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır: “Sözün özü, miras bırakanın tüm borçları da geçer mirasçıya. Bu borçlar ister sözleşme ister yasa gereği oluşmuş olsunlar fark etmez. Mirasçı, bu bağlamda miras bırakanın yasal vergi borçlarından ve sözleşme dışı borçlarından da sorumlu olur. Bu, ‘pasif halefiyet’, nimete (haklar) külfetin (borçların) denk düşeceği yolundaki adalet buyruğunun ve ‘namus borcuna uyma’ etik buyruğunun doğal uzantısıdır.” Bkz. Serozan ve Engin, *Miras Hukuku*, s. 114.

8. Mirasın Reddi

İslam miras hukukunda, “mirasın reddi” müessesine yer verilmemiştir⁵³. MK’da, mirasçılar isterlerse terekeyi kabul etmeyerek red edebilirler⁵⁴. Mirasçıların terekeyi red etmeleri Sulh mahkemesine yazılı veya sözlü yapılması gerektiği gibi üç ay içerisinde olmalıdır⁵⁵. Aksi takdirde yasal süre içerisinde mirası reddetmeyen mirasçı mirası kayıtsız şartsız kazanmış sayılır⁵⁶. Mirasın reddi müessesinin, MK’nın mirasçılarının miras bırakanın borçlarıyla da sorumlu olmasıyla da yakından ilgili olduğu, mirasçılarının borcun terekeye yetmemesi durumunda borcu üstlenme ya da mirası reddetme gibi iki seçenek karşısında ikileme kalmaları gibi bir duruma da sebebiyet vermektedir.

9. Mirasçı Nasbı

İslam miras hukukunda mirasçı nasbı müessesesi bulunmadığı gibi miras bırakanın muhtemel mirasçılarının terekeyi hangi oranlarda paylaşacağını belirlemesi söz konusu değildir.

MK’da ise miras bırakan, mirasın tamamı veya bir kısmı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir⁵⁷. Bundan başka “yedek mirasçı atama”, “art mirasçı atama” gibi müesseseler de mevcuttur.

Mirasçı atanan kişinin terekeyi kabulüyle bunlar, kanunî mirasçılar gibi terekenin bütün borçlarından şahsen veya sınırsız şekilde sorumlu olurlar. Mirasçı nasbı çerçevesinde iki miras sisteminin daha önce zikredilen çeşitli konularda olduğu gibi MK’nun ölüme bağlı olarak gerek miras bırakana verilen tasarruf hakkının genişliği sebebiyle mûris açısından özgürlükçü yapı arz ettiğini söylemek mümkündür. Kişinin ölmeden önce hayatta yapacağı tasarruflar açısından ise İslâm miras hukukunda herhangi bir sınırlandırma bulunmamaktadır. Mûrisin vefatıyla terekenin artık mirasçılarının malı olması sebebiyle ölüme bağlı olarak yapacağı tasarruflar sınırlandırılmıştır. Dolayısıyla İslam miras hukukunun da miras bırakana kan bağıyla bağlı akrabaların haklarını daha fazla koruması sebebiyle aileyi koruyucu bir sistem arz ettiğini söylemek mümkündür.

53) Mirasçılardan birisinin veya bir kaçının terekeden muayyen bir mal alarak diğer mirasçılarla anlaşması durumu olan tehâric ise mirasın reddinden birçok açıdan farklıdır. Tehâric mirasçılar arasındaki anlaşma olmasının yanında terekeden aldığı malın değer olarak diğerlerinin hisselerinden düşük olması durumunda ise kendi hakkını diğer mirasçılara hibe etmesidir. Ayrıntı için bkz. Bilmen, Ö. N. Hukuki İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu. İstanbul: Bilmen Yayınevi. V, 349 vd.

54) “Yasal ve atanmış mirasçılar mirası reddedebilirler.” MK, md. 605.

55) “Miras, üç ay içinde reddolunabilir.” MK, md. 606; “Mirasın reddi, mirasçılar tarafından sulh mahkemesine sözlü veya yazılı beyanla yapılır.” MK, md. 609.

56) “Yasal süre içinde mirası reddetmeyen mirasçı, mirası kayıtsız şartsız kazanmış olur.”, MK, md. 610.

57) “Miras bırakan, mirasının tamamı veya belli bir oranı için bir veya birden çok kişiyi mirasçı atayabilir. Bir kişinin, mirasın tamamını veya belli bir oranını almasını içeren her tasarruf, mirasçı atanması sayılır.” MK, md. 516.

Sonuç

İslam miras hukuku ile MK miras sistemleri arasında birçok açıdan farklılık bulunduğu müşahade edilmektedir. Netice olarak İslam miras hukukunun daha pratik olduğu, terekeye karşı miras bırakanın yaptığı çeşitli işlemlere ilişkin mirasçıya çeşitli sorumluluklar yüklememesi sebebiyle de MK'ya göre daha uygulanabilir olduğu görülmektedir. Vasiyetin üçte birle sınırlılığı ile usul üst ve fûrû akrabasının birlikte mirasçı olmaları gibi haller dikkate alındığında İslam miras hukukunun daha aileyi koruyucu nitelik taşıdığı, MK'nın da miras bırakana terekeye ilişkin daha fazla tasarrufta bulunma hakkı vermesi sebebiyle daha fazla özgürlüklü olduğu söylenebilir.

İki miras sistemi arasındaki önemli bir farklılık da, İslâm miras hukukunda mirasçıya vasiyetin yapılamamasıdır. Bunun sonucu olarak miras bırakanın ölümünden sonra mirasçılar arasında muhtemel husumet ve anlaşmazlıklara da sebebiyet verilmesi engellenmiş olacaktır.

Dikkat çekici bir farklılık da MK'da, mirasçı, terekeyi aşan borçları karşısında bunları kişisel mülkünden ödeme veya mirası reddetme noktasında imkân ve insânî duygularını zorlayan bir ikilem içinde kalmasıdır. İslam hukukunun bu konuda da, mirasçıya isteğine göre miras bırakanın borçlarını ödeyebilme imkânı vermesi hem de kişinin şahıs olarak başkasının sorumluluklarından ve yaptıklarından sorumlu olmadığını göstermesi açısından son derece dikkate değer bir konumda olduğuna şahit olmaktadır.

Kaynakça

- Abdürrezzâk, Ebû Bekr Abdurrezzük b. Hemmâm es-San'anî. (1983). *el-Musannef*. thk. Habiburrahman A'zami. (2. Baskı). Beyrut: el-Meclisü'l-İlmî.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî. (t.y.). *el-Müsned*. Kahire: Müessesetu Kurtuba.
- Akanbi, L. ve Adeniji, A. (2002). *The Comparative Study of Inheritance in Islam and Yoruba Traditional Religion*. Jilat Publishing Company.
- Aktan, H. (2008). *Mukayeseli İslâm Miras Hukuku*. (2. Baskı). İzmir: Akademi Yayınları.
- Berki, Ş. (1972). "Eski ve Yeni Hukukumuzda Miras Sistemleri Arasındaki Farklar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29: 133–158.
- , (1978). "İslâm Hukuku Miras Sistemi İle Medeni Kanunun Miras Sistemi Arasındaki Farklar". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22: 1–15.
- , (1980). "Eski ve Yeni Medeni Hukukumuzda Miras Sistemleri". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 37: 223–237.
- Bilmen, Ö. N. (t.y.). *Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fikhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.

- Buaben, J.M. (1986). “A Comparative Study of the Islamic Law of Inheritance and Fante Customary Law of Inheritance”. *Bulletin on Islam and Christian-Muslim Relations in Africa*, 4(4): 1- 27.
- Buhârî, el- Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl. (1987/1407). *el-Câmiü’s-sahîh = es-Sahîh*, thk. Mustafa Dîb el-Boğa. (3. Baskı). Beyrut: Dâru İbn Kesir.
- Coulson, N. J. (1978). “A Comparison of the Law of Succession in the Islamic and British Legal Systems”. *The American Journal of Comparative Law*, 26: 227–232.
- el-Cürcânî, Ebü’l-Hasan Seyyid Şerif Ali b. Muhammed. (1903/1322). *Şerhu’s-sirâciyye*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- Döndüren, H. (1983). *Delilleriyle İslâm Hukuku: Şahıs, Aile ve Çözümlü Miras*. (2. Baskı). İstanbul: Erenler Matbaası.
- İmre, Z. ve Erman, H. (2011). *Miras Hukuku*. (8. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Karaman, H. (1999). *Mukayeseli İslâm Hukuku*. (7. Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- el-Kâsânî, Ebû Bekr Alâeddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd. (2005/1426). *Bedâiü’s-sanâî fî tertîbi’ş-şerâî*. Kahire: Dâru’l-Hadîs.
- Kavakçı, Y. Z. (1975). *Sûriye - Roma Kodu ve İslâm Hukuku*. Ankara: Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Kıyık, H. (2006). *İslâm Miras Hukuku’nda Kırk Hâl ve İslâm Miras Hukuku ile Medeni Kanunda Miras’ın Mukayesesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, S. “el-Mecmû’”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XXVIII: 264–265.
- Kur’an-ı Kerim.
- Müslim, Ebü’l-Hüseyin el-Kuşeyrî en-Nişâbü’rî. (t.y.). *Sahîhu Muslim = es-Sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî.
- Oğuzman, M. K. (1984). *Miras Hukuku*. Filiz Kitabevi.
- Oğuzman, M. K. (1978). *Miras Hukuku Dersleri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Öztrak, İ. (1976). *Miras Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Sağlam, H. (2010). “İslam Hukuku Tarihinde Faili Meçhul Cinayetler Meselesi: Kasâme Müessesesi”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2): 485–532.
- Saîd b. Mansur, Ebû Osman Saîd b. Mansûr b. Şu’be el-Horasani. (t.y.) *es-Sünen*. nşr. Habîbürrahman el-A’zamî, Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye.

- es-Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl. (t.y.). *el-Mebsût*. Kahire: Matbaatü's-Saade.
- Serozan, R. ve Engin, B. İ. (2012). *Miras Hukuku*. (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- eş-Şîrazî, Ebû İshak Cemaleddin İbrahim b. Ali b. Yusuf. (1996/1416). *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfî*. nşr. Muhammed Zuhayli. (1. Baskı). Dımaşk: Dâru'l-Kalem.
- Tuncer, M. H. (1996). *İslam Hukuku ve Türk Medeni Kanunu'nda Miras Taksimi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Velidedeoğlu, H.V. ve Kaynar, R. (1961). *Türk Medeni Kanunu*. Nurgök Matbaası.
- Yıldırım, M. (2005). *İslam Hukuku Açısından Evlat Edinme*. İzmir: İzmir İlahiyat Vakfı.